

KS. JAN SZLAGA

ANALIZA FILOLOGICZNA IZ 42,3b

Przedstawiona poniżej analiza filologiczna* obejmuje drobny fragment pierwszej pieśni o Słudze Jahwe z *Księgi Izajasza* (42,1-9), a ma dać odpowiedź na pytanie o treść wiersza 42,3b oraz jego miejsce w kompozycji pieśni. Stwierdzenie, iż Sługa Jahwe przyniesie *mišpāt*, powtarza się w tej pieśni trzy razy. Po raz pierwszy jest to 42,1d, a następnie w 42,3b i 42,4, czyli w tej części pieśni, w której Jahwe charakteryzuje swojego Sługę (42,1-3), by w następnej części zwrócić się z wezwaniem do samego Sługi; określić jego zadania (42,4-7) i wreszcie zapewnić o nieodwołalności swych decyzji, co do powołania Sługi i jego roli w historii zbawienia (42,8-9). Wiersz 42,3b stanowi na pewno cezurę w charakterystyce Sługi Jahwe. Po przedstawieniu bowiem jego walorów osobistych (42,2-3a) Izajasz mówi o bezkompromisowości wszystkich poczynań Sługi, który się nie zniechęci i nie załamie, aż wypełni swą misję. Zanim przedstawimy pogląd na funkcję cezury 42,3b, zobaczymy, jaka jest jej treść.

Druga część wiersza 42,3 jest, podobnie jak i pierwsza, tzw. *propositio verbalis*. Konstrukcja takiego zdania jest zasadniczo następująca: podmiot — orzeczenie — dopełnienie — przydawka. Wyrażenia przydawkowe występują w tych zdaniach również na początku, jak *le'emet* w Iz 42,3b, przy

* W przeprowadzonych tu analizach wykorzystano następujące prace: P. Joüon. *Grammaire de l'hébreu biblique*. Rome 1947; R. North. *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah*. London 1948 s. 161-162; P. Humbert. *Dieu fait sortir. Hiphil de yašā' avec Dieu comme sujet*. ThZ 18:1962 s. 357-371; J. Koenig. *L'allusion inexplicitée au roseau et la meche (Isaie 42,3)*. VT 18: 1968 s. 159-172. F. Zorell. *Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris Testamenti*. Roma 1968; K. Elliger. *Jesaja II*. Neukirchen 1971 s. 210-215; W. A. M. Beuken. *Mispat. The First Servant Song and its Context*. VT 22: 1972 s. 1-30; P. E. Bonnard. *Le second Isaie*. Paris 1972 s. 124-125; J. Jeremias. *Mispat in ersten Gottesknechtslied*. VT 22: 1972 s. 31-42; W. Gross. *Die Herausführungsformel. Zum Verhältnis von Formel und Syntax*. ZAW 86: 1974 s. 425-453; B. Wodecki. *Księga Izajasza*. W: *Pismo św. Starego i Nowego Testamentu*. T. 2. Poznań 1975 s. 776-777; H. D. Preuss. *jš'*. W: *Theologisches Wörterbuch zum AT*. Bd. 3. Lfg. 6-7. Stuttgart 1981 s. 795-822.

czym taki szyk zdania podkreśla emfaticzną funkcję przydawki. Podmiotem w naszym wierszu jest Jahwe. Jest to wprawdzie podmiot ukryty, jednakże — ponieważ w. 3b jest kontynuacją wypowiedzi od 1b począwszy — sprawa jego bliższego określenia nie sprawia trudności. Na drugim miejscu jest w naszym wierszu czasownik *jš'* w *Hifil*, użyty w formie *jiqtol* na oznaczenie czasu przyszłego. Dopełnieniem jest rzeczownik w liczbie pojedynczej *mišpāt* w bierniku, nie poprzedzony jednak partykułą 'et. Opuszczenie tej partykuły zdarza się wówczas, gdy dopełnienie już wcześniej zostało bliżej określone lub co najmniej wprowadzone. Z gramatycznego punktu widzenia trzeba powiedzieć, iż dokonało się to już w w. 1b.

I. Bardzo ważne znaczenie dla przekładu omawianego tu wiersza z pierwszej pieśni o Słudze Jahwe ma zrozumienie wyrażenia *le'emet*. W związku z tym trzeba odpowiedzieć na trzy pytania: co znaczy 'emet, jakie są znaczenia partykuły *le* i w związku z tym: jakie jest znaczenie całej przydawki *le'emet*.

A. W Starym Testamencie rzeczownik 'emet występuje 127 razy (z czego w *Księdze Izajasza* 13 razy) w następujących formach gramatycznych:

1. Z prefiksami *b^e* lub *l^e* bądź z innymi 83 razy, z czego 8 razy w *Iz*; z przedrostkiem *b^e*: *Iz* 10,20; 16,5; 38,3; 48,1; 61,8; z przedrostkiem *l^e*: 42,3. Połączenie 'emet z prefiksem *l^e* występuje jeden raz nie tylko w *Iz*, ale w ogóle w całej Biblii — jest to więc swoisty *hapaxlegomenon*.

2. Jako podmiot 'emet występuje w *ST* 17 razy, z czego 3 razy w *Iz*: 39,8; 59,14.15.

3. Jako dopełnienie spotyka się 'emet 27 razy, w tym raz w *Iz*: 43,9.

4. Całkowicie brak tego wyrazu w *Kpł* i *Lb*, a w *Rdz* w częściach z tradycji *P*; w *Ez* występuje 2 razy. Wydaje się więc, że wyraz ten nie był w ogóle używany w pismach tradycji kapłańskiej. Znamienny jest też brak tego wyrazu w *Księdze Joba* — autor nie skorzystał ani raz z okazji odwołania się do 'emet. U najstarszych proroków 'emet występuje tylko raz, a mianowicie w *Oz* 4,1, następnie zaś częściej, poczynając od *Jeremiasza*.

5. Różne możliwości przekładu 'emet: a) bardzo częste jest użycie rzeczownika 'emet, rozumianego zasadniczo jako prawda, w konstrukcji *genetivus hebraicus*, a wówczas określa pewność lub prawdziwość rzeczownika określanego, np. nasienie prawdy — nasienie owocujące, znak prawdy — znak prawdziwy, nagroda prawdy — nagroda prawdziwa, szczerza, zapłata prawdy — zapłata prawdziwa, pewna; b) w konstrukcji *hendiadys* z *hesed* albo *šālôm* oznacza dobry czyn, dobrą sprawę, na której można polegać; w połączeniu z *šālôm* — prawdziwy i pewny pokój; c) w połączeniu z *dābār* oznacza słowo czy — ogólniej — sprawę, której można za-

ufać, np. prawu czy słowom króla (jak w 1 Krl 10,6); d) *'emet* określa także poprawne stosunki międzyludzkie, podstawę wzajemnego zaufania (np. Rdz 42,16; Wj 18,21; Pwt 1,13; Ne 7,2); e) *'emet* jest wreszcie wartością moralną, nieodzowną dla tych wszystkich, którzy sprawują władzę w społeczeństwie, zwłaszcza władzę sądowniczą; tylko dzięki temu mogą ferować sprawiedliwe wyroki. Można więc powiedzieć, że *'emet* oznacza rzeczy godne zaufania, ukazuje sprawy takimi, jakimi one są w rzeczywistości, mówi o podstawie zaufania międzyludzkiego, określa godną i moralnie dojrzałą postawę człowieka, który cieszy się zaufaniem i któremu można powierzyć odpowiedzialne funkcje społeczne. Gdyby wszystkie te znaczenia wyrazić jednym terminem, należałoby się zdecydować na następujące: pewność, prawdziwość, prawda, autentyczność.

B. Zajmiemy się obecnie partykułą *l^e*, która ma bardzo wiele znaczeń: określa kierunek ruchu — ku, do, w; w połączeniu z celownikiem może oznaczać różne jego odcienie: *dativus ordinarius*, *commodi*, *ethicus*, *possessivus*, a w powiązaniu z czasownikami w stronie biernej — także *dativus auctoris*; jest znakiem dopełniacza jak np. w tytułach wielu Psalmów czy Pnp; bardzo często oznaczã cel lub skutek, ku któremu zmierza jakieś działanie, a wówczas *l^e* należy tłumaczyć: co do, ze względu na, według, stosownie do.

C. W związku z dotychczasowymi spostrzeżeniami moglibyśmy zwrot *le'emet* przetłumaczyć co najmniej w trojaki sposób — jako *propositio nominalis*: on (= Sługa Jahwe) ogłosi *mišpāt*, to jest pewne; jako zdanie względne: on ogłosi mój *mišpāt*, który dotyczy mojej wierności; jako zwrot, w którym *l^e* oznacza *dativus*: w łączności z moją wiernością on ogłosi mój *mišpāt*.

Zanim opowiemy się za ostateczną wersją tłumaczenia, zwróćmy uwagę na fakt, że istnieje grupa rzeczowników, które należy traktować jako tzw. *accusativus adverbialis*, np. *m^ehērāh* nagle, *jaḥad* razem. Ideę przysłówkową w jeszcze większym stopniu wyrażają prepozycje *b^e* lub *l^e* poprzedzające rzeczownik (por. Joüon § 102d), np. *l^ebad* ze strony, *lārôb* dużo, *lābētaḥ* na pewno, *l^ešedeq* słusznie, *l^ešālôm* pokojowo. W tych przykładach tłumaczenie rzeczownikowe jest mniej poprawne niż przysłówkowe, jakkolwiek spotyka się i to pierwsze, np. w Vg *in veritate* czy w LXX εἰς ἀλήθειαν. W naszym jednak tekście nie mamy *be'emet* (w ST 27 przykładów), lecz *le'emet* (1 raz), zatem należałoby tłumaczyć: naprawdę, rzeczywiście, na pewno. Szyk w. 3b, a więc wysunięcie *le'emet* na początek stychu, zdaje się oznaczać emfaticzne stwierdzenie, iż Sługa Jahwe naprawdę *jôšē' mišpāt*.

II. Zajmiemy się obecnie czasownikiem *js'*. W całym ST występuje on 1044 razy, z czego 770 w *Qal*, a 274 razy w *Hifil*. Jeśli chodzi o *Księgę Izajasza*, to *js'* w *Qal* występuje 31 razy (z czego 14 razy w *Dt-Iz*), zaś

w *Hifil* 10 razy (z czego 8 razy w Dt-Iz). Ponieważ nas interesuje forma *Hifil*, zestawmy tutaj te wszystkie miejsca: 40,26; 42,1.3.7; 43,8.17; 48,20; 54,16. Jeśli chodzi o formy syntaktyczne, można podać następujące zestawienie: 3 razy jest *js'* w *participium*, 2 razy w trybie rozkazującym, 1 raz w *infinitivus constructus*, zaś 2 razy w *jqtol*. Podmiotem do czasownika *jôš'* (*jqtol*) jest w naszym tekście Sługa Jahwe (tak jest również w 42,1). Podmiotem działającym, pod względem gramatycznym — zawisłym, jest również Sługa Jahwe w 42,7, gdzie ukazane jest jego działanie, jakie ma podjąć na wyraźny rozkaz Jahwe, a więc otwieranie oczu niewidomym, uwalnianie jeńców i więźniów.

Jakie jest znaczenie czasownika *js'* w *Hifil*? Czasownika tego używa się w odniesieniu do osób albo rzeczy. W połączeniu z rzeczownikami osobowymi *js'* oznacza: wyprowadzić kogoś na zewnątrz (Rdz 19,16), zmusić do wyjścia (Joz 10,22), odprawić (Ezd 10,3), zrodzić potomstwo (Iz 65,9). W połączeniu z rzeczownikami rzeczownikowymi *js'* oznacza: wyjąć, wydobyć, wywieść, wyprowadzić, stworzyć (np. gwiazdy — Iz 40,26; Hi 38,32). Jeśli chodzi o rzeczy, jak *mišpāt* w naszym tekście, to *js'* wyraża z jednej strony ideę całkowitego braku danej rzeczy do pewnego momentu, z drugiej zaś strony jej pełnię, pełne posiadanie. Można więc powiedzieć, że *js'* w *Hifil* nie oznacza zwykłej zmiany, przemieszczenia, przeniesienia, lecz ustanowienie czegoś, przyniesienie, zaprowadzenie, np. zaprowadzenie porządku, ustanowienie prawa. W pierwszej części I pieśni o Słudze Jahwe powiedziano, że on przyniesie narodom, czyli poganom (*gôjim*) to, czego nie posiadają, a mianowicie *mišpāt*. Nie przesądzając o ostatecznych rozstrzygnięciach co do znaczenia tego terminu, można powiedzieć, że będzie to prawo, sprawiedliwość — takie jednak, jakich poganie nie posiadają, a co wskutek tego będzie dla nich całkowitą nowością. Poganie nie mają i nie znają sprawiedliwości, bo idą za bogami, które są czczą ułudą, znikomością i pustką (Iz 41,29). Nie są one zatem w stanie dać ludziom tego, co może dać Sługa, podtrzymywany przez Jahwe (Iz 42,1.8).

III. Przypatrzmy się teraz dokładniej znaczeniu terminu *mišpāt*. W całym ST występuje on 657 razy, z czego 42 razy w Iz, a 11 razy w Dt-Iz. Jeśli chodzi o *mišpāt* w Dt-Iz, to występuje ono z sufiksami (40,27; 49,4; 50,8; 51,4) albo z prefiksami (41,1; 53, 8; 54, 17) bądź bez prefiksów i bez sufiksów (40,14; 42,1.3.4). Użycie *mišpāt* bez sufiksów i prefiksów mamy zatem przede wszystkim w Iz 42,1.3.4, a poza I pieśnią tylko w 40,14. Ważniejsze jednak jest spostrzeżenie, że w Dt-Iz *mišpāt* jako dopełnienie znajduje się jedynie w 42,1.3.4, a przy tym w 42,1.3 w połączeniu z czasownikiem *js'* w *Hifil*. Podmiotem działań związanych z *mišpāt* jest w 42,1.3.4 Sługa Jahwe. Z czasownikiem *js'* łączy się *mišpāt* jeszcze poza tym w Iz 51,4, ale tam czasownik ten ma formę *Qal*, zaś *mišpāt* z sufiksem jest podmiotem — jako Boże prawo przychodzi (personifikacja) od Jahwe. W oma-

wianym wierszu 42,3b *mišpāt* przynosi Sługa Jahwe, a zgodnie z 42,1b dzieje się to wszystko dla narodów (*l'egôjim*).

Ze względu na formę gramatyczną rzeczownika *mišpāt* można mówić o pewnym pokrewieństwie wierszy 42,1-4; we wszystkich tych wierszach podmiotem działającym jest Sługa Jahwe, który przynosi narodom *mišpāt*. Pora zapytać, czym jest *mišpāt*?

Wszystkie słowniki wymieniają pięć podstawowych znaczeń tego terminu: a) postępowanie sądowe, na podstawie którego sędzia rozstrzyga o winie lub niewinności, a stąd takie znaczenia: ochrona, obrona, skarcenie, sąd, trybunał, wyrok; b) prawo, przykazanie, decyzja władzy; F. Zorell w tej grupie znaczeniowej wymienia *mišpāt* z Iz 42,1 i 51,4, twierdząc, iż chodzi o prawo czasów mesjańskich; c) sprawa przyznana komuś na podstawie wyroku sądowego lub ustawy — stąd prawo dziedziczenia, prawo pierworodztwa, prawo wykupu, prawo kapłańskie; d) sprawiedliwość — w tym znaczeniu zasadniczo z rzeczownikami *ḥesed*, *'emet*, *šedeq*; e) zasada, reguła, zwyczaj godny zachowania.

Wspólną ideą tych wszystkich znaczeń jest podstawa porządku społecznego. Porządek ów zaprowadzi Sługa Jahwe, a obejmuje on przede wszystkim narody, które go nie mają i nie znają. Ten nowy, nie znany im porządek jest podstawą ich bytu i ocalenia. Dlatego mówi Iz 42,4, że pouczenia Sługi oczekują odległe kraje, a w 42,6 powiedziano o nim, że jest ustanowiony przymierzem i światłością dla narodów. One wszystkie łącznie z narodem wybranym mają poznać nowe prawo ery mesjańskiej, czyli decyzję o zbawieniu wszystkich. Można zatem powiedzieć, że zwrot *le'emet jôšî, mišpāt* oznacza, iż Sługa „naprawdę przyniesie zbawcze prawo”.

Wypowiedź ta jest emfaticznym powtórzeniem podobnie brzmiącego stychu z 42,1b i można by ją traktować jako zakończenie pierwszego fragmentu pieśni o Słudze Jahwe (42,1-3) lub jako wprowadzenie do drugiego fragmentu (42,4-5). Ponieważ jednak w pierwszym fragmencie pieśni mówi się o zadaniu Sługi, w drugim zaś o jego osobistych walorach, dlatego wydaje się, iż zwrot o przyniesieniu zbawczego orędzia należy widzieć jako wprowadzenie do kolejnych części pieśni. Odczytując więc Iz 42,3b jako wprowadzenie do drugiej części pieśni, należałoby je rozumieć następująco: chociaż istnieć będą przeszkody, Sługa Jahwe jest tak przygotowany do swego zadania, że na pewno przyniesie narodom swoje zbawcze orędzie.

PHILOLOGISCHE ANALYSE IN IS. 42, 3b

Z u s a m m e n f a s s u n g

Als Gegenstand dieser Bearbeitung ist vor allem eine Bedeutungsbestimmung einer kurzen Phrase: *le' emt jôsi' mišpāt*, die aus Is. 42, 3b stammt.

Der Verfasser gründet sich auf eine flektierende und syntaktische Analyse dieser Phrase, wobei er die meiste Aufmerksamkeit dem Wort *mišpāt*, das in diesem Text am rätselhafteste Wort ist, widmete. Indem er den nächsten Kontext des ersten Liedes ovm Diener Jahve annimmt, ist er der Meinung, daß diese Redewendung eine Ankündigung der erlösenden Sendung des Dieners ist. Dies eben er bringt den Völkern, unter ihnen auch dem auserwählten Volk, das Erlösungsrecht.

Der Verfasser ist auch der Meinung, daß Is. 42, 3b eine emphatische Einführung zum zweiten Teil dieses Liedes, und nämlich zu Is. 42, 4—7 ist.

übersetzt von Jan Dmochowski